

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н.ГУМИЛЕВ атындағы ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ ЖӘНЕ ТІЛ БІЛІМІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор
М.С.Серғалиевтің 80 жылдығына арналған халықаралық
ғылыми-теориялық конференция материалдары

МОДЕРНИЗАЦИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО СОЗНАНИЯ И ВОПРОСЫ ЯЗЫКОЗНАНИЯ

Материалы международной научно-теоретической конференции
посвященной 80-летию академика НАН РК,
доктора филологических наук, профессора М.С.Сергалиева

SPIRITUAL MODERNIZATION AND ISSUES OF LINGUISTICS

Proceedings of the International Scientific-Theoretical
Conference dedicated to the 80th anniversary of academician of NAS of RK,
doctor of philological sciences, professor M.S.Sergaliev

Астана/Astana

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ ЖӘНЕ ТІЛ БІЛІМІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор
М.С.Серғалиевтің 80 жылдығына арналған халықаралық
ғылыми-теориялық конференция материалдары

2018 жылдың 16 наурызы

Астана, 2018

УДК 80/81(063)

ББК 81.2-923

Р 87

Редакциялық кеңес:

Е.Б.Сыдықов, Д.Қамзабекұлы, А.Б.Бейсенбай, Ж.А.Жақыпов,

Л.Ә.Еспекова, Қ.Қ.Сарекенова

Р 87

Рухани жаңғыру және тіл білімі мәселелері: ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор М.С.Серғалиевтің 80 жылдығына арналған халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары (2018 жылдың 16 наурызы, Астана, Қазақстан). – Астана: Л.Н.Гумилев ат. ЕҰУ баспасы, 2018. – 426 бет.

ISBN 978-9965-31-981-5

Жинаққа ҚР білім беру ісінің үздігі, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, белгілі тілтанушы, әдебиеттанушы, сыншы, публицист, ҚР Жазушылар одағының, ҚР Журналистер одағының мүшесі, қоғам қайраткері, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Қазақстан ғылымы мен техникасына аса көрнекті үлес қосқаны үшін берілетін мемлекеттік стипендияның иегері, еліміздегі бірнеше жоғары оқу орындарының құрметті профессоры Мырзатай Серғалиұлы Серғалиевтің 80 жылдығына арналған «Рухани жаңғыру және тіл білімінің мәселелері» атты халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары енген.

Конференция шеңберінде «Ғалым тұлғасы», «Дәстүрлі тіл білімінің жетістіктері», «XXI ғасырдағы тіл білімінің жаңа парадигмалары», «Дәстүрлі әдебиеттанудың жетістіктері және XXI ғасырдағы әдебиеттанудың жаңа парадигмалары», «Рухани жаңғыру» және «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасының орындалуына филология ғылымының қызметі» және «Лингводидактика мәселелері» секциялары жұмыс жасады.

Жинақ филолог ғалымдарға, жоғары оқу орындарының оқытушылары мен докторанттарына, сондай-ақ филология факультеттерінің магистранттары мен студенттеріне арналады.

ISBN 978-9965-31-981-5

ББК 81.2-923

Р 87

© Қазақ тіл білімі кафедрасы, 2018
© Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, 2018

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н.ГУМИЛЕВА

МОДЕРНИЗАЦИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО СОЗНАНИЯ И ВОПРОСЫ ЯЗЫКОЗНАНИЯ

Материалы международной научно-теоретической конференции,
посвященной 80-летию академика НАН РК, доктора филологических
наук, профессора М.С.Сергалиева

16 марта 2018 года

Астана, 2018

УДК 80/81(063)

ББК 81.2-923

Р 87

Редакционный совет:

Е.Б.Сыдыков, Д.Камзабекулы, А.Б.Бейсенбай, Ж.А.Жакупов,
Л.А.Еспекова, К.К.Сарекенова

Р87

Модернизация общественного сознания и вопросы языкознания: материалы международной научно-теоретической конференции, посвященной 80-летию академика НАН РК, доктора филологических наук, профессора М.С.Сергалиева (16 марта 2018 года, Астана, Казахстан). – Астана: издательство ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, 2018. – 426 стр.

ISBN 978-9965-31-981-5

В сборнике представлены материалы Международной научно-теоретической конференции «Духовная модернизация и вопросы языкознания», посвященной 80-летию Сергалиева Мырзатая Сергалиевича, академика НАН РК, доктора филологических наук, профессора, отличника образования РК, Заслуженного деятеля Казахстана, известного языковеда, литературоведа, критика, публициста, члена Союза писателей РК, Союза журналистов РК, общественного деятеля, обладателя стипендии в области науки и техники Казахстана.

В рамках конференции работали секции: «Личность ученого», «Достижения традиционного языкознания», «Новые парадигмы языкознания XXI века», «Достижения традиционного литературоведения и новые парадигмы литературоведения XXI века», «Роль науки филологии в реализации государственной программы «Духовная модернизация» и «Цифровой Казахстан», «Проблемы лингводидактики».

Адресовано всем филологам, преподавателям и докторантам высших учебных заведений, а также магистрантам и студентам филологических факультетов.

ББК 81.2-923

Р 87

ISBN 978-9965-31-981-5

© Кафедра казахского языкознания, 2018
© ЕНУ имени Л.Н.Гумилева, 2018

тағы ескермеске болмайды, өйткені көпшілікке етене таныс сөздерді жаңа қырымен, соны бояуымен, өзгеше өңімен жұмсай білушілік – жазушы талантын танытатын құбылыс. Әр қаламгердің сөйлем құру даралығы да осыны дәлелдейді. Жазушының сөз қолдануындағы жаңалық алғашында жаттау көрінуі мүмкін, алайда өнердің қай саласындағы да әртүрлілік, әр алуандық сияқты, көркем шығармадағы сөздердің де орайы келгенде жаңаша түрімен, мазмұнымен қолданылмағы жөн». [«Сөз сарасы», 134 бет].

Көркем шығарма тілін талдау, тек қалыпқа салған немесе схемамен кестеге түсірілген жазбалар емес, ол көп асылдың ішінен қоспасыз алтын іздеу, терең судың түбінен інжу-маржанды сүңгіп алып шығу. Міне, мұның барлығы - біліміне біліктілігі, талантына тәжірибесі сай ғалымның жалықпай ізденген тіршілігі. Академиктің бүкіл шығармашылығы туған тілінің сыры мен сұлулығын сақтаумен, сүйсінумен өткен деуге болады.

Қазақ тілінің ғылыми дискурсының айтарлықтай дамуына өзіндік үлес қосқан академик М.Серғалиұлының зерттеу еңбектеріндегі ғылыми идеялар сарқылмас ой бұлағы іспеттес. М.Серғалиұлының ғалымдық тұлғасын, ғылыми дискурсын әлі да саралау, салмақтау, ізденіс бағасын беру болашақтың ісі.

Өткен ғасырдың жетпісінші жылдарынан бері шәкірттік жолдан басталған таныстық, күні бүгінге дейін ұстазға деген ыстық ілтипат, қадір-құрметпен астасып, міне, Евразия университетінің мінберіне алып келді...

Осыған дейін ойларымызды тағы бір қайталап айтсақ: Тілші ғалымдардың әр жылдардағы мерейтой күндері қазақ тіл білімінің де айтулы мерекесі ретінде аталып өтілуі заңды. Өйткені ғалым мәртебесін биіктететін өз зерттеу нысанының жетістігі мен өміршеңдігі. Ғалым тілшілердің ғылыми еңбектерінің нәтижелеріне зер салып, саралап, түрлі мерейтой жылдарында ғылыми шығармашылық жолдарын талдап, жұртшылыққа жариялап жүру - оларға деген шәкірттік құрметіміз. М.Серғалиұлының азаматтық әрі ғалымдық тұлғасы мен ұлтжандылық танымы бүгінгі және келер ұрпаққа ұмытылмай жететін үлгі, өнеге.

Әдебиет:

- 1 Қайдар Ә. Қазақтар ана тілі әлемінде. I том. – Алматы, 2009. – 780 б.
- 2 Смағұлова Г. Ұстаздық ұлағат пен ғалымдық ғибрат. // Тіл білімі. VIII кітап. – Астана: Еуразия ұлттық университеті, 2013.
- 3 Смағұлова Г. Тіл білімінің тарландары. – Алматы: Қазақ университеті, 2009.
- 4 Серғалиев М. Сөз сарасы. (Сын мақалалар). Алматы: «Жазушы», 1989.

ҮНДҮҮЛӨРДҮН СӨЗДҮКТӨГҮ ФОНОСТАТИСТИКАСЫ ЖӨНҮНДӨ

Садыков Ташполот

филология илимдериниң докторы, профессор

Бишкек гуманитардык университети,

Бишкек, Кыргыз Республикасы,

tash_sadykov@mail.ru

Шерова Атыргүл

окутуучу

Баткен мамлекеттик университети, СГЭИ,

Баткен, Кыргыз Республикасы,

sherovaatirgul1977@gmail.com

Резюме

Мақала «Манас» эпосу Сағымбай жана Саякбайдын варианттары боюнча үндүү тыбыштардын сөздүк курамындагы статистикасын иликтөөгө арналат.

Негизги сөздөр: «Манас» эпосу, Сағымбай жана Саякбайдын варианттары, сөздүк курамы, үндүү тыбыштар, фоностатистика.

О фоностатистике гласных в словаре

Резюме

Статья посвящена анализу статистики гласных звуков, представленных в словарном составе эпоса «Манас» по вариантам Сагымбая и Саякбая.

Ключевые слова: эпос «Манас», варианты Сагымбая и Саякбая, словарный состав, гласные звуки, фоностатистика.

About phonostatistics of vowels in the vocabulary

Summary The article is devoted to statistical analysis of vowel sounds, represented in the vocabulary of the epic "Manas" on the versions of Sagymbay and Sayakbay.

Keywords: epos "Manas", versions of Sagymbay and Sayakbay, vocabulary, vowels, phonostatistics of sounds.

«Манас» эпосунун сөздүк курамында колдонулган үндүүлөргө статистикалык илик жүргүзүү үчүн «Манас» эпосунун 1978-91-жылдары жарык көргөн Сагымбай менен Саякбайдын варианттарынын негизинде түзүлгөн «Кыргызча-түркчө чоң көрсөткүч сөздүгү» тандалып алынды. Баарыбызга маалым болгондой, бул сөздүк 2011-жылы Түркиянын Түрк тил куруму тарабынан жарыяланган [1]. Макалада эпостун сөздүк курамындагы үндүү тыбыштардын фоностатистикасын териштирүү максаты көздөлөт. Көрсөткүч сөздүктө катталган 20276 сөздүн курамында 46686 үндүү тыбыштардын бар экендиги компьютерде териштирүү аркылуу аныкталды. Ошол эле маалда эпос сөздүгүндө колдонулган үндүүлөрдүн жалпы статистикасы төмөнкү даректер аркылуу тастыкталат.

№	Үндүү тыбыш	Жыштыгы	Үлүшү	№	Үндүү тыбыш	Жыштыгы	Үлүшү
1	а	15601	33,42	9	уу	1122	2,40
2	ы	6078	13,02	10	оо	624	1,34
3	е	5031	10,78	11	аа	567	1,21
4	у	4126	8,84	12	үү	411	0,88
5	о	3934	8,43	13	өө	322	0,69
6	ө	3200	6,85	14	ээ	153	0,33
7	ү	2836	6,07		Бардыгы	46 686	100,0
8	и	2681	5,74				

Эпостун сөздүк корунда 115000 тыбыш колдонулуп, булардын ичинен үндүүлөрдүн жалпы жыштыгы 46686 тыбышты түзөт. Демек, үндүүлөрдүн үлүшү 40,60% болсо, үнсүздөрдүн үлүшү 59,40% болот экен. Мындан эпос сөздүгүндөгү тыбыштардын 5/3 бөлүгүн үнсүз тыбыштар түзсө, 5/2 бөлүгүн үндүү тыбыштар түзгөндүгүн ачык көрүүгө болот.

Эми ар бир үндүүнүн колдонуу жыштыгы менен үлүшүнө келсек, алар төмөнкү дарек аркылуу тастыкталат:

а	15601	33,42 %
ы	6078	13,02 %
е	5031	10,78 %
у	4126	8,84 %
о	3934	8,43 %
ө	3200	6,85 %
ү	2836	6,07 %
и	2681	5,74 %
уу	1122	2,40 %
оо	624	1,34 %
аа	567	1,21 %

ҮҮ	411	0,88 %
өө	322	0,69 %
ээ	153	0,33 %
Бардыгы:	46 686	100%

Көрүнүп тургандай, эпостун сөздүк корунда колдонулган 8 кыска, 6 созулма үндүү тыбыштарды жыштыгына жана үлүшүнө карай беш топко бөлүп кароого болот:

- 1) эң жыш колдонулган топ (1-катар),
- 2) жыш колдонулган топ (2-3-катар),
- 3) орто жыш колдонулган топ (4-8-катар),
- 4) сейрек колдонулган топ (9-11-катар),
- 5) өтө сейрек колдонулган топ (12-14-катар).

Эң жыш колдонулган 1-топ курамына **a** тыбышы кирет. Анткени бул тыбыш эпос сөздүгүндө 15601 ирет катталып, сөздүктөгү үндүү тыбыштардын 33,42% үлүшүн түзөт экен. Ошол эле маалда эпостун сөздүк курамындагы ар жүз муундун отуз үчтөн ашыгы дал ушул **a** тыбышы аркылуу түзүлөрү анык.

Жыш колдонулган 2-топ курамына **ы, е** тыбыштарын камтыйт да, колдонуу жыштыгы жана үлүшү боюнча төмөнкүчө бөлүштүрүлөт: **ы** (6078 – 13,02%), **е** (5031 – 10,78%). Бул даректер үндүүлөрдүн ичинен **a** тыбышынан кийинки функционалдык жактан күчтүүлөрү **ы, е** үндүүлөрү экендигин ачык көрсөтөт. Топтун жалпы жыштыгы – 11 109, үлүшү – 23,80%. Демек, эпостун сөздүк курамында колдонулган ар бир 100 үндүүнүн жыйырма төрткө жакыны дал ушул тыбыштар аркылуу колдонулат экен.

Орто жыш колдонулган 3-топ курамына **у, о, ө, ү, и** тыбыштарын камтыйт да, колдонуу жыштыгы жана үлүшү боюнча төмөнкүчө бөлүштүрүлөт: **у** (4126 – 8,84%), **о** (3934 – 8,43%), **ө** (3200 – 6,85%), **ү** (2836 – 6,07%), **и** (2681 – 5,71%). Топтун жалпы жыштыгы – 16 777, үлүшү – 35,94%. Демек, эпостун сөздүк курамында колдонулган үндүүлөрдүн үчтөн бир бөлүгүнөн да ашыгы дал ушул топтогу тыбыштар аркылуу куралат экен.

Сейрек колдонулган 4-топ курамына **уу, оо, аас** созулма үндүүлөрүн камтып, колдонуу жыштыгы жана үлүшү боюнча төмөнкүчө бөлүштүрүлөт: **уу** (1122 – 2,40%), **оо** (624 – 1,34%), **аа** (567 – 1,21%). Топтун жалпы жыштыгы – 2 313, үлүшү – 4,95%. Демек, эпостун сөздүк курамындагы муундардын 5% га жакынын дал ушул топтогу созулма үндүүлөр курайт экен.

Өтө сейрек колдонулган 5-топ курамына **үү, өө, ээ** тыбыштарын камтып, булардын жалпы жыштыгы – 886, үлүшү – 1,90% болот. Демек мындан эпос сөздүгүндө колдонулган ар бир 100 үндүүнүн экөөсү гана дал ушул үндүүлөр аркылуу келерин көрүүгө болот.

Ошентип, жогорудагы даректерден төмөндөгүдөй жыйынтыкка келебиз: үндүү тыбыштардын жалпы колдонулушу жагынан эң күчтүүсү **a** тыбышы, күчтүүсү **ы, е** үндүүлөрү, орто күчтүүсү **у, о, ө, ү, и** үндүүлөрү болсо, алсызы созулма **уу, оо, аа** үндүүлөр жана эң алсызы созулма **үү, өө, ээ** үндүүлөрү болору аныкталат.

Ал эми эпостун сөздүк курамында колдонулган үндүү тыбыштардын сөздүн башында колдонулушун аныктап көрсөк, алардын сөздүн башында келүү статистикасы төмөнкүчө тастыкталат:

№	Үндүү тыбыш	Жыштыгы	Үлүшү	№	Үндүү тыбыш	Жыштыгы	Үлүшү
1	a	1697	37,45	9	оо	59	1,3
2	е	614	13,55	10	ээ	43	0,94
3	о	577	12,73	11	уу	34	0,75
4	ө	392	8,65	12	өө	16	0,35
5	ү	375	8,28	13	аа	14	0,30
6	ы	261	5,76	14	үү	колдонулбайт	
7	ү	228	5,0		Бардыгы	4531	100,0
8	и	221	4,87				

Көрүнүп тургандай, эпостун сөздүк курамында колдонулган үндүү тыбыштардын сөз башында келиши жагынан 4531 тыбышты түзөт экен. Тактап айтканда, бул факты эпостун сөздүк курамындагы 20270 сөздүн 4531 сөзү дал ушул үндүү тыбыштардан башталарын тастыктайт [МЭТС 2015: 234].

Ошол эле маалда сөз башындагы ар бир үндүүнүн колдонуу жыштыгы менен үлүшү төмөнкү даректер аркылуу тастыкталат:

а	1697	37,45%
е	614	13,55%
о	577	12,73%
ө	392	8,65%
у	375	8,28%
ы	261	5,76%
ү	228	5,0%
и	221	4,87%
оо	59	1,3%
ээ	43	0,94%
уу	34	0,75%
өө	16	0,35%
аа	14	0,30%
үү		колдонулбайт.
Бардыгы:	4531	100%

Сөз башында келген үндүүлөрдүн ичинен колдонуу жыштыгы жагынан 37,45% үлүшүнө ээлик кылып, өтө көп колдонулганы *а* тыбышы экендигин өйдөкү тизмеден көрүнүп турат. Андан кийинки колдонуу жыштыгы боюнча 2-орунду ээлеп, болжол менен 14,13% үлүштү ээлеген – *е, о* үндүүлөрү. Статистикалык жактан 3-орунду *ө*, үндүүлөрүнө ыйгарууга болот. Анткени булардын үлүшү 8,65% дан 8,28% га чейинки аралыкты камтыйт. Үндүүлөрдүн ичинен 4-орунда колдонулганы – *ы, ү, и* үндүүлөрү. Алар 5,76% дан 4,87% га чейинки үлүштү камтыйт. Ал эми 5-орун 1,3% дан 0,30% га чейинки аралыкка ээлик кылган созулма *оо, ээ, уу, өө, аа* тыбыштарына таандык. Демек, жогорудагы даректерден төмөндөгүдөй жыйынтыкка келебиз: үндүү тыбыштардын ичинде сөз башында келүү жагынан эң күчтүүсү *а* тыбышы, күчтүүсү *е, о* үндүүлөрү, орто күчтүүсү *ө*, үндүүлөрү болсо, алсызы *ы, ү, и* үндүүлөр жана эң алсызы созулма *оо, ээ, уу, өө, аа* үндүүлөрү болот да, сөз башында такыр учурабаган тыбыш катары үү тыбышы аныкталат.

Эми сөз башында колдонулган үндүүлөрдүн колдонуу үлүшү менен жыштыгын алардын ажыратуу белгилеринин деңгээлинде анализдеп көрөлү.

Тилибиздеги үндүүлөр системасынын өзөгүн түзгөн 8 кыска үндүү жана ага кошумча 6 созулма үндүү 4 ажыратуу белгиси боюнча бири-бирине карама-каршы коюлат: 1) созулма-кыскалык белгиси, 2) кең-кууштук белгиси, 3) ачык-эриндик белгиси, 4) жоон-ичкелик белгиси.

Бул жерде дал ушул 4 белги боюнча сөз башындагы үндүүлөрдүн 8 топко бөлүнүшүн жана ар топтун колдонулуу үлүшүн аныктоо максаты көздөлөт. Тактап айтканда, аталган өңүттөн 8 топтун кайсынысы сөз башында функционалдык жактан күчтүү жана кайсынысы алсыз экенин так аныктоого болот.

Созулма-кыскалык белгиси. Бул белги сапаттык эмес сандык мүнөзгө ээ. Үндүүлөрдүн курамын созулма жана кыска үндүүлөр деген эки топко бөлөт да, бул эки топ бири-биринен созулуп же кыска айтылышы жагынан гана айырмаланат [Садыков, Токтоналиев 2015: 75].

Созулма үндүүлөрдүн курамын *аа, уу, оо, өө, үү, ее (ээ)* үндүүлөрү түзөт. Булардын жалпы жыштыгы – 166, үлүшү –3, 66%. Ал эми алардын ар биринин колдонуу жыштыгы менен үлүшү минтип аныкталат:

оо	59	1,3 %
ээ	43	0,94%
уу	34	0,75%
өө	16	0,35%
аа	14	0,30%
үү	0	0%
Бардыгы:	166	3,66%

Мында 6 созулманын ичинен сөз башында эң күчтүүсү *оо*үндүүсү, күчтүүсү *ээ*, *уу*үндүүлөрү жана эң алсызы *өө*экендиги көрүнүп турат. Ал эми *үү*үндүүсү сөз башында такыр эле келбейт экен.

Кыскалар курамын *а, е, ы, у, и, о, у, ө* үндүүлөрүн камтыйт. Алардын колдонуу жыштыгы менен үлүшү төмөнкүчө аныкталат:

а	1697	37,45%
э	614	13,55%
о	577	12,73%
ө	392	8,65%
у	375	8,28%
ы	261	5,76%
ү	228	5,0%
и	221	4,87%
Бардыгы:	4365	96,34%

Мында кыска үндүүлөр ичинен функционалдык жактан эң күчтүүсү, сөз башында эң жыш колдонулган тыбыш – *а*үндүүсү. Анткени бул тыбыш сөз башында 1697 ирет колдонулуп, үндүүлөрдүн сөз башында колдонулушунун 37,45% үлүшүн ээлейт.

Андан кийинки 2-орун *э, о* үндүүлөрүнө таандык. Бул тыбыштардын сөз башында колдонулушунун жалпы жыштыгы – 1191, үлүшү – 26,28%. Демек, сөз башында колдонулган үндүүлөрдүн төрттөн бир бөлүгүнөн ашыгын дал ушул үндүүлөр түзөт экен.

Статистикалык жактан 3-орунду *ө, у* тыбыштарына ыйгарууга болот. Анткени булардын үлүшү 8,65%дан 8,28% га чейинки аралыкты камтыйт. Демек, сөз башында колдонулган 100 үндүүнүн 17ге жакыны *ө, у* үндүүлөрүнөн болот экен.

Үндүүлөрдүн ичинен 4-орунда колдонулганы – *ы, ү, и* үндүүлөрү. Анткени булар сөз башында 710 ирет колдонулуп, сөз башында колдонулган жалпы үндүүлөрдүн 15,63% үлүшүн түзөт.

Көрүнүп тургандай, кыска үндүүлөрдүн сөз башындагы жалпы жыштыгы – 4365, үлүшү – 96,34%. Үндүүлөр ичинде 3,66% үлүш созулма үндүүлөргө тиешелүү болсо, калган 96,34% үлүш кыска үндүүлөргө таандык экендигин көрүүгө болот. Демек, мындан үндүү менен башталган 100 сөздүн 96 сы кыска үндүүгө туура келсе, 4 өө созулма үндүүгө туура келет деген бүтүм келип чыгат. Тактап айтканда, эпостун сөздүк курамындагы сөздөрдүн 96% үлүшү кыска үндүүлөр менен башталса, 4 пайызы созулма үндүүлөр менен башталат экен.

Кең-кууштук белгиси. Акустикалык жактан бул белги үндүүлөрдүн айтылышында ооз көңдөйүнөн абанын көп же аз чыгышына негизделсе, артикуляциялык жактан үндүүлөрдүн жаактын кең ачылып же кууш абалда айтылышына негизделет. Ошондуктан жаак кең ачылып айтылган үндүүлөр кең үндүүлөр деп, жаак кууш абалда айтылган үндүүлөр кууш үндүүлөр деп аталат [Садыков, Токтоналиев 2015: 75].

Кең *а, е, о, ө, аа, ее, оо, өө* үндүүлөрүнүн сөз башында колдонуу жыштыгы менен үлүшү төмөнкүчө аныкталат:

а	1697	37, 45%
э	614	13, 55 %
о	577	12, 73 %
ө	392	8, 65%
оо	59	1, 3 %
ээ	43	0, 94 %
өө	16	0, 35 %
аа	14	0, 30 %
Бардыгы:	3412	75, 30 %

Жогорудагы даректен сөз башында келген кең үндүүлөр арасында *а* тыбышы жалпы үлүштүнтөң жарымын ээлегендигин, тактап айтканда, сөз башындагы кең үндүүлөрдүн жалпы үлүшү 75,30% болсо, анын 37,45%үлүшү *а* тыбышына таандык экендигин көрүүгө болот. Сөз башында келген кең үндүүлөрдүн ичинен дээрлик экиден бир бөлүгү жалгыз гана *а* тыбышынын үлүшүнө туура келгендиги бул тыбыштын функционалдык жактан эң күчтүүлүгүн тастыктайт.

Сөз башында келген кең үндүүлөрдүн колдонуу жыштыгы боюнча 2-орунду 13,55% дан 12,73% га чейинки аралыкты камтыган *э, о* үндүүлөрү ээлейт. Алардын жалпы колдонуу жыштыгы – 1191.

Кең үндүүлөр ичинде колдонулушу жагынан 3-орунга *ө* үндүүсү татыктуу. Анткени бул тыбыш сөз башында 392 ирет колдонулуп, сөз башында келген үндүүлөрдүн 8,65% үлүшүн ээлейт. Сейрек колдонулган 4-топ курамына созулма *оо, ээ, өө, аа* тыбыштарын камтыйт да, колдонуу жыштыгы жана үлүшү боюнча төмөнкүчө бөлүштүрүлөт: *оо* (59 – 1,3%), *ээ* (43 – 0,94%), *өө* (16 – 0,35%), *аа* (14 – 0,30%). Бул даректер кең үндүүлөрдүн ичинен функционалдык жактан күчтүүсү *а* тыбышы жана алсыздары *оо, ээ, өө, аа* созулма үндүүлөрү экендигин тастыктайт.

Ошентип, сөз башында колдонулган кең үндүүлөрдүн жалпы жыштыгы – 3412, үлүшү – 75,30%. Демек, мындан эпостун сөздүк курамындагы сөздөрдүн башкы муунун түзүүгө катышкан үндүүлөрдүн ичинен төрттөн үч бөлүгү кең үндүүлөрдөн куралат деген бүтүм келип чыгат.

Артикуляциялык жактан үндүүлөрдүн жаактын кууш абалда айтылышына негизделген кууш үндүүлөрдүн курамын *ы, у, и, ү, уу, үү* тыбыштары түзөт да, алардын колдонуу жыштыгы менен үлүшү төмөнкүчө сыпатталат:

у	375	8, 28 %
ы	261	5, 76 %
ү	228	5, 0 %
и	221	4, 87 %
уу	34	0, 75 %
үү	0	0 %
Бардыгы:	1 119	24, 70%

Жогорку даректер маалымдагандай кууш үндүүлөр ичинен 1-орун *у* тыбышына таандык. Анткени анын колдонуу жыштыгы – 375, үлүшү – 8,28% экен.

Жыш колдонулган 2-топ курамына *ы, ү, и* тыбыштарын камтыйт да, колдонуу жыштыгы жана үлүшү боюнча төмөнкүчө бөлүштүрүлөт: *ы* (261 – 5,76%), *ү* (228 – 5,0%), *и* (221 – 4,87%). Топтун жалпы жыштыгы – 710, үлүшү – 15,63%. Демек, эпос сөздүгүндөгү сөз башында колдонулган 100 үндүүнүн он алтыга жакыны дал ушул топтогу кууш үндүүлөр аркылуу куралат экен.

Сөз башында колдонулушу жагынан акыркы орунду 0,75% үлүштү камтыган *уу* үндүүсү ээлейт да, кууш үндүүлөр ичинен сөз башында такыр колдонулбаган үндүү катары *үү* кууш үндүүсү табылат.

Ошентип, кууш үндүүлөр сөз башында колдонулган жалпы үндүү тыбыштардын 24,70% үлүшүн түзөт да, кең үндүүлөрдөн айырмаланып 3 эсе аз колдонулат. Башкача айтканда, эпостун сөздүк курамындагы сөз башында келген ар бир 10 үндүүнүн 7 өө кең болсо, 3 өө кууш болот экен.

Ачык-эриндик белгиси. Бул белги артикуляциялык жактан үндүүлөр айтылганда эриндин катышып же катышпай тургандыгына негизделет да, эриндер катышып, чормоюнку абалда айтылган үндүүлөр эрин үндүүлөр деп, эриндер катышпай, ачык абалда айтылган үндүүлөр ачык үндүүлөр деп аталат [Садыков, Токтоналиев 2015: 75]. Эпос сөздүгүндө ачык жана эрин үндүүлөрдүн ээлеген ордун өз ара бөлүп карасак, эрин үндүүлөргө караганда ачык үндүүлөр эпостун басымдуу бөлүгүн ээлейт:

Ачык *а, е, ы, и, аа, ее* үндүүлөрүнүн колдонуу жыштыгы менен үлүшү төмөнкүчө сыпатталат:

а	1697	37,45 %
э	614	13,55 %
ы	261	5,76 %
и	221	4,87 %
ээ	43	0,94 %
аа	14	0,30 %
Бардыгы:	2 850	62,90 %

Жогоруда көрсөтүлгөндөй, сөз башында эң жыш колдонушу жагынан көч башында *а* тыбышы турат да, 1697 ирет сөз башында келип, сөз башында келген үндүүлөрдүн 37,45% үлүшүн түзөт. Демек, мындан эпос сөздүгүнүн сөз башында келген үндүүлөрдүн үчтөн бир бөлүгүнөн да ашыгы *а* кең үндүүсү аркылуу колдонулгандыгын көрүүгө болот.

Сөз башында келген ачык үндүүлөр ичинен 2-орунду ээлеп, колдонуу жыштыгы – 614, үлүшү – 13,55% болгон *э* үндүүсү эсептелет. Демек, сөз башында колдонулган үндүүлөрдүн ондон бир үлүшүнөн да бир аз ашыгы *э* үндүүсүнөн экен.

Сөз башында колдонулушу жагынан 3-орун колдонуу үлүшү 5,76% дан 4,87% га чейинки аралыкты камтыган *ы, и* үндүүлөрүнө таандык.

Өтө сейрек жыштыктагы (43 – 14) жана үлүштөгү (0,94 – 0,30%) топ курамына *ээ, аа* тыбыштарын камтып, төмөнкүчө мүнөздөлөт: жалпы жыштыгы – 57, үлүшү – 1,24%. Булардын ичинен *ээ* (43–0,94%), *аа* (14 – 0,30%). Кыскасы, бул топ эпостун сөздүк курамындагы сөз башында келген кең үндүүлөрдүн 1,24% үлүшү гана түзөт экен.

Ошентип, сөз башында келген ачык үндүүлөрдүн жалпы жыштыгы – 2850, үлүшү – 0,30% экен.

Эрин *о, оо, ө, өө, у, уу, ү, үү* үндүүлөрүн колдонуу жыштыгы менен үлүшү төмөнкүчө сыпатталат:

о	577	12,73%
ө	392	8,65%
у	375	8,28 %
ү	228	5,0 %
оо	59	1,3 %
уу	34	0,75 %
өө	16	0,35 %
үү	0	0 %
Бардыгы:	1 681	37,10 %

Жогорудагы маалыматтардан эрин үндүүлөр ичинен эң жыш колдонулганы *о* үндүү тыбышы экен. Анткени бул тыбыштын колдонуу жыштыгы – 577, үлүшү - 12,73%. Демек,

бул тыбыш эпос сөздүгүнүн сөз башында колдонулган эрин үндүүлөрдүн бештен бир үлүшүнө жакынын түзүп калат экен.

Сөз башында келген эрин үндүүлөр ичинде колдонулушу жагынан 2-орунду жалпы колдонуу жыштыгы – 767, үлүшү –16,93% ды камтыган *ө, у* тыбыштары ээлейт.

Сейрек колдонулган топ курамына 1,3% дан 0,35% га чейинки аралыкты камтыган *оо, уу, өө* созулма үндүүлөрү кирет. Бул топтун курамын түзгөн үндүү тыбыштар сөз башында болгону 109 ирет колдонулат экен да, үндүүлөрдүн жалпы колдонулушунун 2,4% үлүшүн ээлейт.

Ошентип, ачык үндүүлөр сөз башында колдонулган үндүүлөрдүн 62,90% үлүшүн ээлесе, эрин үндүүлөр 37,10% үлүшүн ээлеп, ачык үндүүлөр эрин үндүүлөргө караганда 2 эсеге жакын күчтүүлүк кылат экен. Бул дарек эпос сөздүгүндөгү сөз башында келген ар бир 10 үндүүнүн 6оо ачык айтылса, 4өө эриндешип айтылгандыгын тастыктайт.

Жоон-ичкелик белгиси. Бул белги акустикалык мүнөзгө ээ. Ошентсе да, артикуляциялык жактан үндүүлөрдүн айтылышында тилдин көлдөлөң абалы боюнча артка тартылышы же алга жүткүнүшү аркылуу так аныкталат. Тилдеги колдонулушу жактан түрк тилдеринин типологиялык өзгөчөлүгүн аныктаган жана айтылган сөздүн фонетикалык паспортун түзгөн үндөштүк кубулушун ишке ашырат да, төл сөздөрдүн баштан аяк же жоон, же ичке айтылышын шарттайт [Садыков, Токтоналиев 2015: 79].

Сөз башында келген үндүүлөрдүн жоон-ичкелик белгисине карай колдонуу жыштыгы менен үлүшүнаныктап анализдөө соңку изилдөөбүздүн максаты болмокчу.

Жоон *а, аа, у, уу, о, оо, ы* үндүүлөрдүн колдонуу жыштыгы менен үлүшү төмөнкүчө сыпатталат:

а	1697	37, 45 %
о	577	12, 73 %
у	375	8, 28 %
ы	261	5, 76 %
оо	59	1, 3 %
уу	34	0, 75 %
аа	14	0, 30 %
Бардыгы:	3 017	66, 6%

Жогорку маалыматтар көрсөткөндөй, мында жоон үндүүлөр ичинен функционалдык жактан эң күчтүүсү, сөз башында эң жыш колдонулган тыбыш - *а* үндүүсү. Анткени бул тыбыш сөз башында 1697 ирет колдонулуп, үндүүлөрдүн сөз башында колдонулушунун 37,45% үлүшүн ээлейт.

Андан кийинки 2-орун *о* үндүүсүнө таандык. Бул тыбыштын сөз башында колдонулушунун жалпы жыштыгы – 577, үлүшү – 12,73%. Демек, сөз башында колдонулган жоон үндүүлөрдүн бештен бир бөлүгүнөн ашыгын дал ушул үндүү түзөт экен.

Статистикалык жактан 3-орунду *у, ы* тыбыштарына ыйгарууга болот. Анткени булардын үлүшү 8,28% дан 5,76% га чейинки аралыкты камтыйт. Демек, сөз башында колдонулган 100 үндүүнүн 14тү *у, ы* жоон үндүүлөрүнөн болот экен.

Үндүүлөрдүн ичинен 4-орунда колдонулганы – *оо, уу, аа* үндүүлөрү. Анткени булар сөз башында 107 ирет колдонулуп, сөз башында колдонулган жалпы үндүүлөрдүн 2,35% үлүшүн түзөт.

Көрүнүп тургандай, жоон үндүүлөрдүн сөз башындагы жалпы жыштыгы – 3017, үлүшү – 66,6%.

Ичке *е, и, ү, ө, ее, үү, өө* үндүүлөрдүн колдонуу үлүшү жана жыштыгы төмөнкүчө аныкталат:

э	614	13,55%
ө	392	8,65%
ү	228	5,0%
и	221	4,87%
ээ	43	0,94%
өө	16	0,35%
үү	0	0%
Бардыгы:	1 514	33,4%

Жогорудагы даректен сөз башында келген ичке үндүүлөр ичиндеэ тыбышы жалпы 33,4% үлүштүн 13,55% үлүшүн ээлеп, 1- орунга ээлик кылат. Демек, сөз башында келген 100 ичке үндүүнүн 14кө жакыны э тыбышынан болот экен.

Сөз башында колдонулганы ичке үндүүлөрдүн колдонуу жыштыгы боюнча 2-орунду 8,65% үлүшүн камтыган ө үндүүсү ээлейт. Бул үндүүнүн жалпы колдонуу жыштыгы – 392.

Ичке үндүүлөр ичинде колдонулушу жагынан 3-орунга ү, и үндүүлөрү татыктуу. Анткени бул тыбыштар сөз башында 449 ирет колдонулуп, сөз башында келген үндүүлөрдүн 9,87% үлүшүн ээлейт.

Сейрек колдонулган 4-топ курамына ээ, өө созулма үндүүлөрү кирет да, колдонуу жыштыгы жана үлүшү боюнча төмөнкүчө бөлүштүрүлөт: ээ (43 – 0,94%), өө (16 – 0,35%).

Бул даректер ичке үндүүлөрдүн ичинен функционалдык жактан күчтүүсү э тыбышы жана алсыздары ээ, өө созулма үндүүлөрү экендигин тастыктайт.

Ал эми ичке үндүүлөр ичинде сөз башында такыр колдонулбаган тыбыш катары үү созулма ичке үндүүсү табылат.

Ошентип, сөз башында колдонулган ичке үндүүлөрдүн жалпы жыштыгы – 1 514, үлүшү – 33,4%. Демек, эпостун сөздүк курамындагы сөздөрдүн биринчи муунун түзүүгө катышкан үндүүлөрдүн үчтөн бир үлүшү ичке үндүүлөрдөн куралгандыгын көрүүгө болот.

Өйдөкү даректер үндөштүк күүсүн ишке ашырууга негиз болгон жоон-ичкелик белгисинин жана бул белги аркылуу майданга келген жоон жана ичке үндүүлөрдүн ичинен функционалдык жагынан эң күчтүүсү жоон үндүүлөр болсо, алсызы ичке үндүүлөр болорун ачык тастыктайт. Тактап айтканда, эпос сөздүгүндөгү 100 сөздүн 66 жоон үндүү менен башталса, 34тү ичке үндүү менен башталат экен.

Жыйынтыктап айтканда, эпос сөздүгүндө сөз башында келген үндүү тыбыштардын ичинен созулма-кыскалык белгиси боюнча кыска үндүүлөр, кең-кууштук белгиси боюнча кең үндүүлөр, ачык-эриндик белгиси боюнча ачык үндүүлөр, жоон-ичкелик белгиси боюнча жоон үндүүлөр функционалдык жактан эң күчтүү деп табылат.

Пайдаланган булактар

1. Sadikov T., Şarşembaev B. Manas destanı Kırgızca-Türkçe Büyük Dizin. Ankara: TDK, 2011, 1647 s.
2. Сагымбай Орозбак уулу. Манас. I китеп. Ф: Кыргызстан, 1978.
3. Сагымбай Орозбак уулу. Манас. II китеп. Ф: Кыргызстан, 1980.
4. Сагымбай Орозбак уулу. Манас. III китеп. Ф: Кыргызстан, 1981.
5. Сагымбай Орозбак уулу. Манас. IV китеп. Ф: Кыргызстан, 1982.
6. Саякбай Каралаев. Манас. I китеп. Ф: Кыргызстан, 1984.
7. Саякбай Каралаев. Манас. II китеп. Ф: Кыргызстан, 1986.
8. Саякбай Каралаев. Семетей. I китеп. Ф: Кыргызстан, 1987.
9. Саякбай Каралаев. Семетей. II китеп. Ф: Кыргызстан, 1989.
10. Саякбай Каралаев. Сейтек. Ф: Кыргызстан, 1991.
11. «Манас» эпосунун түшүндүрмө сөздүгү. Б: 2015.

МАЗМҰНЫ/ СОДЕРЖАНИЕ/ CONTENTS

Қамзабекұлы Д. «Қазақ тілінің жасаукершілігі – зиялылар мойнындағы іс» (ҚР ҰҒА академигі Серғалиев Мырзатай Серғалиұлымен 2008 жылғы сұхбат).....	7
---	---

Пленарлық мәжіліс / Пленарное заседание / Plenary session

Сыдықов Е.Б. Алғы сөз.....	17
Қасқабасов С.А. Академик М.Серғалиұлы туралы сөз.....	19
Хисамитдинова Ф.Г. Башкорттардың язғы – йәйге йола байрамдары мифологияһы.....	20
Уәли Н. Сөз мәдениетіне жаңаша көзқарас.....	24
Праведников С.П. Фольклорная диалектология: возможности новой научной дисциплины.....	31
Смағұлова Г.Н. Академик М.Серғалиұлының азаматтық және ғалымдық тұлғасы.....	34
Садықов Т., Шерова А. Үндүүлөрдүн сөздүктөгү фоностатистикасы жөнүндө.....	38
Момынова Б.Қ. Қазақ тіліндегі гибриді сөздер және тіл тазалығы проблемасы (Академик М.Серғалиев көзқарасын дамыту).....	47
Каксин А.Д. К вопросу о функциях междометий (на материале хакасского языка).....	51
Құрманбайұлы Ш. Қазіргі бақ тіліндегі будан атаулардың жасалуы мен қолданысы.....	54
Vedi AŞKAROĞLU Art, politics and civilization.....	57
Әлісжан С.Қ. Қазақ стилистикасының сардары.....	60
Жақыпов Ж.А. Академик М. Серғалиұлының қазақ тілі синтаксисін оқыту мен зерттеудегі үлесі.....	65

1-секция: «Ғалым тұлғасы»

Секция 1: «Личность ученого»

Section 1: «Personality of the scientist»

Әбдуәліұлы Б. Тіл мәдениетінің тамыршысы.....	69
Бейсенбай А.Б. Академик М.Серғалиев еңбектеріндегі көркем әдебиет тіл мәселелері.....	72
Жұмағұлова А.А. М.Серғалиұлы және лингвостилистика мәселелері.....	75
Мұратбек Б.Қ. Ғалым М.Серғалиев және қазақ тілінің теориялық мәселелері.....	78
Мұратбек Ф.М. М.Серғалиев және тіл мәдениеті мәселелері.....	82
Өмірбекова Ж.Қ. Академик М.Серғалиевтің ғылыми еңбектерінің теориялық маңызы.....	85
Сарекенова Қ.Қ. Академик М.Серғалиұлы және тіл білімі мәселелері.....	88
Сыздықова Г.О. Ғалым тағылымы.....	91
Тұрысбек Р.С. Академик М.Серғалиев және тіл білімі.....	94
Хасанов Ғ.Қ. Академик М.Серғалиевтің тіл мәдениетінің негізгі сапалары туралы ойлары.....	99
Шоқабаева С.С. Академик М.Серғалиев – тіл жанашыры.....	103

2-секция: «Дәстүрлі тіл білімінің жетістіктері»

Секция 2: «Достижения традиционного языкознания»

Section 2: «Achievements of traditional linguistics»

Алдашева К.С. Әлемдік лингвистикадағы жаңа сөздер табиғатының зерттелуі.....	107
Ахметова М.К. Батырлар жырындағы сипаттау мәтіні.....	112
Әділбек А.М. С. Сейфуллин шығармалары тіліндегі бірыңғай анықтауыштардың қолданылуы.....	115
Әділов М. Kazak atasözü ve deyimlerinde korunabazi oğuzca sözcükler üzerine.....	119
Әділова А.С. Мәтін, көркем мәтін және фольклор мәтіні.....	123
Баймұрынов Ж.М. Қазіргі қазақ мәтіндеріндегі көптік мағына мәселесі.....	127
Ваупіязов А. Mahambet Ötemisuli 'nin şiirlerinde arkaik sözcükler ve deyimler.....	132
Бейсетаев Р. Қазақ тілінің табиғи құрылымы және буындық фонологиясы.....	136
Валиева М.Р. Башкирские диалектальные фитонимы образованные путем метафорического переноса.....	144
Джусупова Ж. Эпостық жырлардағы әйелдер бейнесі (лингвостилистикалық талдау).....	146
Еспекова Л.Ә. Тарихи эпостардағы тұрақты образды құрылымдар.....	149
Жағыпарова Ж.С. Еліктеуіш сөз+көмекші етістік үлгісіндегі құранды етістіктердің сипаты.....	153
Жамитова А. Ғабит Мүсірепов әңгімелеріндегі атаулы сөйлемдер.....	156
Жуынтаева З.Н., Жолдасбекова Г. Мұхтар Әуезовтің «Абай жолы» романындағы құрама баяндауыштар.....	160
Жұбатханова К.К. Синтаксистік құрылыстағы атрибуттық қатынастың ерекшеліктері.....	164
Исхан Б.Ж. Қазақ тілі дыбыстық жүйесі және оның өзіндік ерекшеліктері.....	168
Карышбаева А.Т. М.Кашкаринин “Дивану лугати-т түрк” сөздүгүндөгү қызматчы сөздердүн кыргыз тилиндеги шайкештиктиери.....	172
Күзеева З.С. Қазақ тіліндегі сұраулы сөйлемдердің семантикасы.....	176
Қазанбаева А.З. Этномәдени атаулардың көркем шығармадағы көрінісі.....	179
Қасымов Н.Б. «Қобыланды батыр» жырындағы жер-су атаулары.....	183

<i>Меліс А. Абай өлеңдеріндегі «сөз» лексемасының семантикалық сипаты.....</i>	<i>187</i>
<i>Нұрманова М.Б. Етістіктің көсемше түрі қызметінің алғашқы ғылыми сипаттамалары туралы.....</i>	<i>193</i>
<i>Орынжай К.С. Қазіргі қыпшақ тілдерінің туыстық атауларындағы дыбыстық ерекшеліктер (қазақ, татар және башқұрт тілдері бойынша).....</i>	<i>197</i>
<i>Ercan PETEK, Recer ARAL 15-18. уу. jirav ve akinlarinin dilindeki oğuzca gramer yapilari.....</i>	<i>201</i>
<i>Салқынбай А.Б. Қазақ тіл білімінің дамуындағы маңызды тарихи кезеңдер.....</i>	<i>203</i>
<i>Сисенбаева Р.Ж. Қадыр Мырзалиев поэзиясындағы эпитеттің лексика-грамматикалық сипаты.....</i>	<i>208</i>
<i>Төребекова С.М. Армян жазулы қыпшақ ескерткіш тіліндегі -гай, -гей келер шақ формасының жасалу жолдары.....</i>	<i>211</i>

3-секция: «XXI ғасырдағы тіл білімінің жаңа парадигмалары»

Секция 3: «Новые парадигмы языкознания XXI века»

Section 3: «New paradigms of linguistics in the XXI century»

<i>Бекмағамбетов Ш. Тарихи тіл білімінің кейбір мәселелері және тіл генетикасы.....</i>	<i>216</i>
<i>Боранбаева Р. «Батыр» концептісі және микроконцептілер.....</i>	<i>220</i>
<i>Данияр Ә.А. Диалогтік мәтін сипаты.....</i>	<i>224</i>
<i>Джамбаева Ж.А. Аксиологическая лингвистика: становление и развитие.....</i>	<i>228</i>
<i>Жұбаева О. Ахмет Байтұрсынұлы – ұлттық когнитивтік лингвистиканың негізін қалаушы.....</i>	<i>232</i>
<i>Жұбантаева Ж.Қ., Ақназар Д.Ж. Интернет-лингвистикасы – тіл білімінің жаңа саласы.....</i>	<i>238</i>
<i>Каиржанов А.К., Сыздықов С.М. Евразийская модель мироздания.....</i>	<i>241</i>
<i>Климас И.С. Лингвофольклористика как перспективная парадигма языкознания в XXI веке.....</i>	<i>244</i>
<i>Мұратбек Ф. Фитонимдер әлемнің тілдік бейнесінде.....</i>	<i>250</i>
<i>Мұхаметкерім М.М. Әл-Фарабидің «афористік жазбалар» кітабының прагматилистикалық ерекшеліктері.....</i>	<i>253</i>
<i>Савченко В.А. Концепт «слеза» в русских и немецких поговорках.....</i>	<i>256</i>
<i>Сүлейменова Б.Н. Мәтін кеңістігінің концептуалдық атрибуттары көркем.....</i>	<i>259</i>
<i>Таласпаева Ж.С. Тіл әлеміндегі туған жер көрінісі.....</i>	<i>262</i>
<i>Тасболатқызы Б. БАҚ мәтіндері: қазіргі Қазақстандағы тілдік-менталдық кеңістік.....</i>	<i>267</i>
<i>Тілеулиева М.Қ. Киіз үй жабдықтары атауларының лингвомәдени сипаты.....</i>	<i>269</i>
<i>Хайрат А. Қазақ және түрік тілдеріндегі этномәдени лексиканың рухани көздері.....</i>	<i>274</i>
<i>Шолакова А.К. Лингвосемиотика: таңба және символ.....</i>	<i>277</i>

4-секция: «Дәстүрлі әдебиеттанудың жетістіктері және XXI ғасырдағы әдебиеттанудың жаңа парадигмалары»

Секция 4: «Достижения традиционного литературоведения и новые парадигмы литературоведения XXI века»

Section 4: «Achievements of traditional literary studies and new paradigms of literary studies in the XXI century»

<i>Аймұхамбет Ж.Ә., Байтанасова Қ.М., Сағынадин Г. «Ғайыптан жебеуші», «ақылыи» қаһарманның мифтік және көркемдік кеңістіктегі қызметі.....</i>	<i>282</i>
<i>Жанбершиева Ұ.Н., Изтлеуова Ж.Б. Келдібайұлы Келмембет батырдың көркем әдебиеттегі көрінісі.....</i>	<i>287</i>
<i>Жеткізгенова Ә.Т., Тлеуов Н.Қ. Тарихи оқиғалар мен көркем туындылар сабақтастығы.....</i>	<i>291</i>
<i>Жұмағұл С.Б. 1980 жылдардағы қазақ әдебиеттануындағы көне дәуір мұрасының зерттелуі.....</i>	<i>295</i>
<i>Қасқабас Ж. Қазіргі қазақ поэзиясындағы уақыт мезгілдерінің мифтік негізі.....</i>	<i>300</i>
<i>Қасқабасов С.А., Нұрманов Б.Т. Жүсіп Баласағұнның кітабы «Құтты білік» не әлде «Құтты билік» не?.....</i>	<i>304</i>
<i>Орлова Г.С. Ақын-жыраулар мұрасындағы рухани құндылық.....</i>	<i>310</i>

5-секция: «Рухани жаңғыру» және «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламаларының орындалуына филология ғылымының қызметі

Секция 5: «Роль науки филологии в реализации государственной программы «Рухани жаңғыру» и «Цифровой Казахстан»

Section 5: «The role of science of philology in the implementation of the state program of «Рухани жаңғыру» and «Digital Kazakhstan»

<i>Абдиқарим Н. Латын әліпбиіне көшу барысында жалғамалы тілдердің графикалы тәжірибелерін ескерудің маңыздылығы.....</i>	<i>315</i>
<i>Абдирасилова Ә.К. Ұлттық тіл мен әдебиет – қоғамдық дамудың тұма бастауы.....</i>	<i>320</i>
<i>Абдыханова Б.А. Прецедентті мәтіннің рухани мәні.....</i>	<i>324</i>
<i>Erdoğan Altunkaynak, Ulpetay Niyetbay Çukçalarda sosyal adet ve gelenekler (sibirya araştırmaları).....</i>	<i>327</i>

Жанбершиева Ұ.Н. Сыр сұлейлері шығармаларындағы ұлттық дәстүр мен әдеби-мәдени байланыстары.....	333
Жеткізгенова М., Жеткізгенова Ә. Рухани жаңғыру – Алаш зиялылары тағлымында.....	336
Жұбанов А.Қ., Милов М.О. Профессор Қ.Жұбанов зерттеулері – цифрлық қазақ тіл біліміне ғылыми бағыт-бағдар.....	340
Зейнулина А.Ф., Ибраева А.Т. Рухани жаңғыру өрісіндегі әдебиеттану тұжырымдамасы.....	344
Мансұров Н.Б. Діни мазмұндағы титулдардың қолдану ерекшеліктері.....	347
Nurgaliyeva S.A., Kalitova G.U., Kumargalieva Z.O., Yermenova B.K. The role of multilingual education in spiritual modernization.....	351
Сайбекова Н.У. Қазақ жазу үлгісінің қалыптасуы.....	354
Саламатова Р.М. «Рухани жаңғыру» идеясын жандандырудағы Абай мұрасының маңызы.....	357
Сәдуақасұлы Ж. Латын негізді әліпбиге көшу турасында оңаша ой.....	361
Кенен Ш.А. «Рухани жаңғыру» бағдарламасындағы прагматизм және Абайдың дүниетанымындағы рационализмнің сабақтастығы туралы.....	365
Ізтұрғанова Ж.А., Жеткізгенова Ә.Т. «Өзін-өзі тану» – рухани жаңғыру бағытында ұлттық Сипаттағы білім беру стратегиясын қалыптастыру мүмкіндіктері арнасы.....	368

6-секция: «Лингводидактика мәселелері»

Секция 6: «Проблемы лингводидактики»

Section 6: «The problems of linguodidactics»

Әбдікәрім Т.М. Ғылымдағы ұстаздың өнегелі өмірі.....	372
Абдусулейменова Р.Ш. Кәсіби тіл арқылы жаңа білімді меңгерту қабілетін дамыту.....	376
Абдуова Б.С. Білім алушыларды функционалды стилистикадағы тіл мәдениетіне дағдыландыру.....	379
Әжібекова М.Е. Абай поэзиясындағы «жүрек» компоненті арқылы оқушылардың бойына тұлға құзіреттілігін қалыптастыру.....	383
Әлімбек Г.Р. Қазақ тілі сабағында мақал-мәтелдерді пайдаланудың тиімділігі.....	388
Бабашиаикова А.А., Омарова Г.Б. К вопросу о дифференцированном подходе к обучению русскому языку в национальной группе.....	392
Екибаева Н.А. Methods of teaching clusters of sounds.....	396
Кан Н. Современные педагогические технологии в обучении иностранного языка.....	399
Каржаубаева К.Ж. Қазіргі білім беру жүйесіндегі инновациялық талаптар.....	403
Койлибаева Г.О. Шығарма жаздырудың кейбір мәселелері.....	407
Кусенова Л.Т., Кусенова Г.Т. Identification and work with gifted and talented children.....	411
Сәдібеков А.К. Көне түрік тілін жоғары оқу орындарында оқыту.....	416
Тәлен Ә. Үкі лексемасының символдық мәні.....	419

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ ЖӘНЕ ТІЛ БІЛІМІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор
М.С.Серғалиевтің 80 жылдығына арналған халықаралық
ғылыми-теориялық конференция материалдары

2018 жылдың 16 наурызы

**МОДЕРНИЗАЦИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО СОЗНАНИЯ И ВОПРОСЫ
ЯЗЫКОЗНАНИЯ**

Материалы международной научно-теоретической конференции,
посвященной 80-летию академика НАН РК, доктора филологических наук,
профессора М.С.Серғалиева

16 марта 2018 года

SPIRITUAL MODERNIZATION AND ISSUES OF LINGUISTICS

Proceedings of the International scientific and theoretical conference dedicated to the 80th
anniversary of academician of NAS of RK, doctor of philological sciences, professor
M.S.Sergaliev

16 march 2018

Таралымы 100 дана.
Пішіні 60x84/32
Шартты баспа табағы 26,25 б.т
Қаріп түрі «Times New Roman»
Тапсырыс № 17528

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
типографиясында басылып шығарыды.
010008, Астана қ., Қажымұқан к., 13/1